

Tính năng động của văn hóa Mỹ

Lê Đình Cúc¹

¹ Tạp chí Khoa học xã hội Việt Nam, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam.
Email: ledinhcuc@gmail.com

Nhận ngày 2 tháng 6 năm 2019. Chấp nhận đăng ngày 6 tháng 9 năm 2019.

Tóm tắt: Văn hóa Mỹ có ảnh hưởng lớn tới đời sống xã hội trên thế giới. Do hình thành từ các nền văn hoá của những người nhập cư nên đặc điểm lớn nhất của văn hóa Mỹ là tính năng động. Đặc điểm này giúp người Mỹ luôn thay đổi để phù hợp với đòi hỏi của xã hội và đời sống, từ nhà ở, việc làm đến đồ dùng hàng ngày. Người Mỹ có tính tự lập, cạnh tranh nhưng đoàn kết trên cơ sở chủ nghĩa cá nhân và thực dụng. Trong chính trị và quản lý xã hội, họ thay đổi quan hệ quốc tế theo từng thời kỳ lịch sử, miễn là có lợi cho nước Mỹ và hợp với xu thế của thời đại. Cả Hiến pháp và các đảng chính trị cũng thay đổi trên cơ sở niềm tin tôn giáo.

Từ khóa: Người nhập cư, tính năng động, văn hoá Mỹ.

Phân loại ngành: Văn hoá học

Abstract: The American culture has a great influence on social aspects and activities in the world. Formed by various cultures of immigrants to the States, the greatest feature of the culture is its dynamism. The trait helps Americans be able to constantly change to suit the demands of the corresponding society and life, which range from those in housing, employment to everyday appliances. Americans are self-reliant and competing but united based on individualism and pragmatism. In politics and social management, they have changed their international relations in line with specific historical periods, provided that it would be beneficial to America and fit the trends of the times. The Constitution and political parties are also changed based on religious belief.

Keywords: Immigrants, dynamism, American culture.

Subject classification: Cultural studies

1. Mở đầu

Tính năng động là một trong những đặc điểm nổi trội của văn hóa Mỹ bên cạnh chủ

nghĩa cá nhân và chủ nghĩa thực dụng. Nửa cuối thế kỷ XX sang đầu của thế kỷ XXI, thế giới có nhiều thay đổi lớn trên tất cả các mặt của đời sống chính trị, văn hóa, kinh tế,

khoa học kỹ thuật. Văn hóa Mỹ với tính năng động đã tạo điều kiện đưa nước Mỹ nhanh chóng thích nghi, phát triển để giữ vững vai trò là một quốc gia đứng đầu thế giới. Đặc biệt là dưới thời Tổng thống Ronald Reagan và Donald Trump. Chính sách mở cửa và hội nhập, xây dựng một nền kinh tế thị trường là điều kiện quan trọng để cho văn hóa thế giới, trong đó có văn hóa Mỹ xâm nhập vào Việt Nam. Tiếp thu tinh hoa của văn hoá nhân loại, trong đó có văn hoá Mỹ là tiền đề để xây dựng và phát triển văn hoá Việt Nam. Bài viết đề cập sự ra đời và tính năng động của văn hoá Mỹ.

2. Sự ra đời của văn hóa Mỹ

Sự ra đời của dân tộc Mỹ và nước Mỹ là một phản ứng với áp bức bóc lột của cường quyền và bạo lực của Châu Âu già cỗi, của phong kiến quý tộc lỗi thời, của tôn giáo khắt khe, khô cứng thời Trung cổ. Sự phản kháng của những thế hệ tiếp theo, việc phải xa lìa quê hương bản quán đi tìm vùng đất mới của những người giàu nghị lực, giàu quyết tâm và có chút phiêu lưu, mạo hiểm đã hun đúc rèn luyện và tạo nên tính cách năng động của người Mỹ. Họ lao vào cuộc sống ở nơi mới, cách xa mọi ràng buộc và cội rễ của các quan hệ truyền thống (cả thời gian và không gian), mỗi cá nhân phải tự mình khẳng định mình, phải độc lập và tự làm nên. Đó chính là tính cách tự mình làm nên của người Mỹ. Đặc tính năng động của dân tộc Mỹ là một tổng thể của mỗi cá nhân từ mọi phương trời tập hợp lại, vừa dựa vào nhau, cố kết với nhau mới tồn tại được ở nơi xa lạ nhưng lại phải cạnh tranh với nhau mới vươn lên được. Rõ ràng, dân tộc Mỹ là kết quả của sự chạy trốn lịch sử, chạy trốn

Châu Âu và sau này là nhiều người chạy trốn khỏi nghèo đói, xung đột xã hội, tôn giáo, ý thức hệ, chính trị.

Trước khi nước Mỹ độc lập, những người đầu tiên đến sinh cơ lập nghiệp ở mảnh đất này vẫn là những nhóm người ở nhiều quốc gia khác nhau, họ chỉ có một mục đích chung là kiếm sống trên một mảnh đất chưa khai phá, còn hoang sơ. Đến năm 1776 (sau ba thế kỷ Columbus đổ bộ lên Châu Mỹ, năm 1492) người Mỹ mới thoát ly khỏi sự bảo trợ, trong đó là bảo trợ văn hóa của Châu Âu và lớn nhất là sự bảo trợ của người Anh.

Đến nay, nước Mỹ được thể hiện ở Quốc kỳ với 13 vạch ngang tượng trưng cho 13 bang khi thành lập và 50 ngôi sao tượng trưng cho 50 bang hiện tại. Ngày 1/1/1776, lá cờ này được kéo lên ở Boston (Bang Massachusetts) lần đầu tiên, lúc đó mới có 13 vạch. Năm 1777, có 15 vạch và những ngôi sao. Ngày 4/7/1818 có 20 ngôi sao và năm 1960 thêm một ngôi sao mới nhất là của Hawaii (một quần đảo ở Thái Bình Dương mới được sáp nhập vào lãnh thổ Mỹ). Ngày nay, Mỹ trở thành một nước lớn với diện tích 9.692.091 km², dân số 350 triệu người. GDP tính theo đầu người bình quân là 57.467 USD (năm 2017) [11]. Sau Chiến tranh thế giới thứ hai, nước Mỹ trở thành một nước có ảnh hưởng nhất trên thế giới không chỉ về kinh tế, quân sự, khoa học kỹ thuật, mà còn về văn hóa. Đó là một nền văn hóa năng động, luôn luôn thay đổi để thích nghi và phù hợp với thời đại.

Công dân Mỹ là người nhập cư, cho nên ít người quyền uy quá khứ và lịch sử ngàn đời của quê cha đất tổ. Họ phải đối mặt với gian khổ, thách thức của miền đất mới hoang sơ. Do đó, họ bắt buộc chấp nhận hiện tại để hướng tới tương lai. Chính

vì vậy, người ta cho rằng, nước Mỹ bước từ nguyên thủy thẳng đến hiện đại không qua văn minh. Lịch sử làm gì có ở nước Mỹ. Tiền sử, sơ sử với những đồ đá, đồ đồng, đồ sắt thì dân tộc Mỹ làm gì có. Thời Trung cổ, Phục hưng là của các nước khác. Người Mỹ có thời bão táp và cách mạng nhưng chỉ là mặt văn hóa của thế kỷ XVII chứ không phải là lịch sử. Vì vậy, họ không quan tâm đến lịch sử, họ chỉ có hiện tại và tiến lên bằng sự năng động của dân tộc và từng cá nhân.

Người Mỹ có nước Mỹ nhưng không có quê hương. Họ không có làng nên cũng không có khái niệm “phép vua thua lệ làng”, do đó pháp luật được cả xã hội tôn trọng. Đó là mẫu số chung cho mọi công dân Mỹ. Dù họ ở bất cứ nơi nào trên trái đất, họ cũng được pháp luật Mỹ bảo vệ tuyệt đối.

Sự đa dạng về tính cách chỉ có ở khu vực địa lý trước đây. Đến thời kì hiện đại không còn rõ nét, do dân cư ở thành thị mang tất cả những tính cách chung mà địa phương nào cũng có, hòa lẫn, bổ sung cho nhau bởi chủ nghĩa thực dụng và chủ nghĩa cá nhân. Chính vì đặc điểm dân tộc là sự pha trộn, lai ghép giữa các dòng máu khác nhau, quê hương khác nhau nên huyết thống của người Mỹ là hỗn hợp. Con cái biết và gần bó với cha mẹ, nhưng mối quan hệ giữa con cháu với ông bà thì lỏng lẻo. Mối liên hệ máu mủ, dòng tộc lỏng lẻo tới mức không còn đề ràng buộc, níu giữ. Hoàn cảnh ấy đặt ra cho người Mỹ là tự bản thân cá nhân phải tồn tại độc lập, phải vươn lên mới tồn tại được. Không ai quan tâm đến nguồn gốc xuất thân nữa, mà chỉ quan tâm đến sự thành đạt của bản thân mình. Trong văn hóa Mỹ, không ai quan tâm đến nguồn gốc xuất

thân của anh, mà chỉ quan tâm đến anh có bao nhiêu tiền.

Nước Mỹ, người Mỹ không có lịch sử văn hóa lâu đời, lại được đặt ngay vào thế giới hiện đại, thế giới thay đổi chóng mặt, thế giới của khoa học và công nghệ, của kinh tế tri thức và toàn cầu hóa. Điều này khiến người Mỹ hụt hẫng, nên họ cố tạo ra lịch sử nhưng thất bại. Từ đó họ quyết tâm vươn tới tương lai. Vì vậy, để nói đến tương lai, sách báo, phim ảnh viễn tưởng là sản phẩm chủ yếu từ Mỹ.

3. Tính năng động của văn hóa Mỹ trong đời sống

Người Mỹ tự do hành động, ngay trong tâm lý và tình cảm, không có gì níu kéo, giữ họ được. Ngay cả nghề nghiệp để kiếm sống, ai thích gì làm nấy, không phân biệt nghề sang, hèn. Một người có thể làm rất nhiều nghề khác nhau (thầy thuốc, viết văn, luật sư, chăn nuôi, làm vườn...), miễn là làm tốt công việc của mình để nhận đồng tiền xứng đáng. Người gia đình John Kennedy đã tuyên bố: “Nếu làm nghề mót cống thì gia đình Kennedy cũng là những người mót cống tốt nhất nước Mỹ” [12]. Nhiều diễn viên, ca sĩ đã trở thành tổng thống, thống đốc bang ở Mỹ. Edison, nhà khoa học nhưng cũng là nhà văn, nhà triết học, nhà buôn có tài, kinh doanh sách báo. Hemingway vừa là nhà văn, nhà báo, vận động viên thể thao, người đánh cá nổi tiếng. Harry Truman, Tổng thống thứ 33 của Mỹ cũng đã từng là nhân viên bán hàng, công chức ngân hàng, thợ cày, đi lính rồi trở thành sĩ quan, làm nhạc công và thẩm phán. Benjamin Franklin, nhà khoa học, nhà văn,

nhà ngoại giao ở vị trí nào cũng thành đạt. Ngay thế kỷ XVII, hàng tuần đã có tàu thủy từ Mỹ sang Anh mang thiết bị và công nghệ về Mỹ để sử dụng. Một cuốn sách được xuất bản ở Anh thì Benjamin Franklin đã cho tàu thủy mang ngay bản thảo về Mỹ. Ông đã cho thuyền nhỏ ra ghé mạn tàu (tàu neo đậu ngoài hải phận) mang bản thảo chưa qua hải quan kiểm duyệt xuống nhà in cho thợ sắp chữ đã chờ sẵn, và vài ngày sau đã có sách mới phát hành ở Mỹ. Sự năng động và uyển chuyển như vậy đã tạo nên văn hóa Mỹ ngày hôm nay. Ngay từ năm 1790, ở Mỹ đã có Luật Xuất bản (so với Việt Nam có văn học từ thế kỷ thứ X, nhưng mãi năm cuối thế kỷ XX chúng ta mới có Luật Xuất bản).

Người Mỹ đến vùng đất của họ với hai bàn tay trắng nên họ bắt đầu từ đầu, phải đáp ứng nhu cầu cuộc sống bằng cách tự cung tự cấp, thiếu gì phải tự nghĩ ra và làm lấy. Dần dần về sau mới có sự phân công và chuyên môn hóa (ngày càng sâu). Do đó, người Mỹ có ý thức tự lực, tự mình làm mọi việc khi tiến về phía Tây khai phá lãnh thổ. Thợ săn, thợ xẻ (làm nhà mà ở), nông dân trồng trọt, chăn nuôi, lái máy kéo... đều một người làm. Và họ đã truyền cho thế hệ kế tiếp khả năng này (khả năng vận động và thích nghi trong mọi hoàn cảnh). Những đặc tính này vẫn tồn tại trong xã hội Mỹ đương đại. Ở Mỹ hiện nay, có ít người cả đời chỉ làm một nghề dù xã hội cần sự chuyên môn hóa (chuyên môn hóa đòi hỏi năng lực cao). Nhà quản lý Taylor cho biết, mỗi một người Mỹ, ít nhất 3 lần chuyển đổi nghề nghiệp trong đời. Có người chuyển nghề đến 9-10 lần. Ngay cả những người có chuyên môn, nghề nghiệp ổn định, ở thành phố lớn cũng có đến 25% chuyển nhà ở.

Hàng năm, có hàng chục triệu công dân Mỹ đi ra nước ngoài. Không phải thế kỷ trước mà ngay bây giờ chiếc xe tải có romooc vẫn là nơi trú ngụ quen thuộc của các gia đình Mỹ. Xe tải có romooc để di chuyển khắp nơi trên đất Mỹ. Đường một chiều, không có chỗ rẽ cắt ngang, không có ngã ba, ngã tư mà chỉ có vòng xuyên chồng chéo để tránh nhau; đường sắt xuyên lục địa, tốc hành là sản phẩm của người Mỹ. Từ Boston (Massachusetts) đến New York dài hơn 500 km nhưng có thể sáng đi làm chiều về bằng xe bus. Đi tàu cao tốc từ New York ở Đông Bắc đến Los Angeles ở Tây Nam (4.000 km) chỉ mất mười mấy giờ đồng hồ. Hình ảnh ngôi nhà di động (những chiếc ô tô tải chứa cả gia đình) đi dọc ngang nước Mỹ từ lâu đã là hình ảnh quen thuộc và rất đẹp trong phim ảnh và văn học Mỹ. Những năm sau Chiến tranh thế giới thứ hai, không gian của người Mỹ càng được mở rộng. Người Mỹ có mặt rất đông ở tất cả mọi nơi trên thế giới. Không chỉ hoạt động ngoại giao, buôn bán mà hàng trăm nghìn người Mỹ có mặt ở các địa điểm đóng quân của Mỹ và các căn cứ quân sự của Mỹ ở Châu Âu, Trung Đông, Châu Phi, Nhật Bản, Hàn Quốc... Các hàng không mẫu hạm, tàu sân bay, tàu chiến, tàu ngầm của Mỹ có mặt khắp các đại dương [2, tr.8]. Người Mỹ cũng đã có mặt trên vũ trụ.

Người Mỹ di chuyển liên tục, khắp nơi tạo nên tính linh hoạt liên tục trong đời sống. Tính vận động không chỉ thể hiện ở không gian sinh sống, di chuyển nơi ở, nơi công tác, nghề nghiệp mà ngay cả trong ăn uống hàng ngày. Fast food (thức ăn nhanh), đồ uống đóng hộp đáp ứng nhu cầu vừa ăn uống, vừa làm việc, vừa đi lại.

4. Tính năng động của văn hóa Mỹ trong chính trị

Tính năng động đã thấm sâu vào cơ chế chính trị và hoạt động xã hội Mỹ. Người Mỹ đặt mục tiêu hoạt động của mình trong tinh thần của chủ nghĩa thực dụng và luôn luôn lấy thực tế để kiểm nghiệm. Họ linh hoạt và ngay lập tức điều chỉnh cho phù hợp với sự vận động khách quan tùy theo từng thời điểm và hoàn cảnh cụ thể. Nước Mỹ đánh bại các nước Đức, Italia, Nhật Bản trong Chiến tranh thế giới thứ hai, nhưng ngay sau đó là đồng minh của các nước này. Liên Xô từng sát cánh với Mỹ trong chiến tranh đã nhanh chóng trở thành thù địch trong cuộc Chiến tranh lạnh kéo dài từ năm 1945 đến 1991. Mỹ tham gia chiến tranh Việt Nam từ những năm 50 của thế kỷ XX, đưa quân vào miền Nam Việt Nam trực tiếp đánh phá cách mạng Việt Nam từ năm 1965, nhưng không thể chống lại sức mạnh của lòng yêu nước của dân tộc Việt Nam và khi nhận ra là không cần thiết tiếp tục chiến tranh nữa họ đã rút khỏi chiến tranh Việt Nam, bắt tay với Trung Quốc, đánh đổ chủ nghĩa xã hội và Liên Xô. Hiện nay, Mỹ đã rút khỏi nhiều tổ chức quốc tế như UNESCO, Hiệp định Doha, Hiệp định Paris về biến đổi khí hậu, Hiệp định Đối tác xuyên Thái Bình Dương (TPP), Hiệp ước với Iran về không phổ biến vũ khí hạt nhân. Mỹ đang từng bước xóa bỏ văn hóa toàn cầu hóa mà xây dựng văn hóa Mỹ hóa toàn cầu. Hiện nay, Mỹ đang bất đồng với Trung Quốc về vấn đề Biển Đông, đặc biệt là cuộc chiến tranh thương mại giữa Trung Quốc và Mỹ đang có những diễn biến phức tạp, khó lường.

Các đảng phái chính trị ở Mỹ thay nhau lãnh đạo đất nước, làm tổng thống qua các

thời kỳ khác nhau, đặc biệt là Đảng Dân chủ và Đảng Cộng hòa. John Adams, Tổng thống thứ hai là đảng viên Đảng Chủ nghĩa liên bang. William H. Harrison, Tổng thống thứ 9, John Tyler, Tổng thống thứ 10, Zacchary Taylor, Tổng thống thứ 12, Millard Fillmore Tổng thống thứ 13 thuộc Đảng Wig. Abraham Lincoln, Tổng thống thứ 16 là đảng viên Đảng Cộng hòa khóa đầu tiên nhưng sau đó ra khỏi đảng này và gia nhập Đảng Liên minh đảng quốc gia. Tổng thống hiện nay của Mỹ là Donald Trump thuộc Đảng Cộng hòa nhưng cũng đã từng là đảng viên Đảng Dân chủ... Các đảng chính trị dù lớn như Đảng Cộng hòa hay Đảng Dân chủ cũng rất linh hoạt. Ai cũng có thể là đảng viên nếu tán thành mục tiêu của Đảng, ai cũng có thể ra khỏi Đảng nếu thấy không phù hợp với nguyện vọng của mình. Điều lệ của Đảng cũng không có mà chỉ có cương lĩnh hoạt động của Đảng trong một thời kỳ cụ thể (không dài quá). Vì vậy, một người có thể tham gia nhiều đảng phái chính trị khác nhau.

Nền tảng hoạt động xã hội của một đất nước là Hiến pháp. Nhưng văn kiện này cũng được bổ sung và sửa đổi cho phù hợp. Hiến pháp Hợp chủng quốc Hoa Kỳ, Điều V ghi rõ: “Quốc hội, trong trường hợp khi hai phần ba số thành viên của cả hai viện cho là cần thiết sẽ đề nghị các tu chính án cho bản Hiến pháp này, hoặc theo lời yêu cầu của các cơ quan lập pháp của hai phần ba các tiểu bang, sẽ triệu tập một hội nghị các tu chính án đó. Trong trường hợp nào cũng vậy, các tu chính án đó sẽ có hiệu lực về mọi phương diện, như là một phần của Hiến pháp này...” [13]. Từ khi ra đời đến ngày 15/12/1791, Hiến pháp Hoa Kỳ đã sửa đổi 10 lần. Từ ngày 7/2/1795 đến 7/5/1992

đã thay đổi thêm 17 lần nữa. Như vậy, đến 1992 Hiến pháp Hoa Kỳ đã sửa đổi 27 lần.

5. Kết luận

Tính năng động của văn hóa Mỹ xuất phát từ lịch sử hình thành quốc gia Mỹ với dân nhập cư, từ bình đẳng trong kinh tế và tự do, dân chủ. Sự năng động của văn hóa Mỹ tạo nên một nền giáo dục và khoa học tiên tiến, có tới 60 trường Đại học trong số 100 trường đại học danh tiếng của thế giới, Nước Mỹ có 350 nhà khoa học, nhà văn đoạt giải thưởng Nobel, với 57.239 bằng sáng chế, chiếm 25% của cả thế giới. Sự năng động, uyển chuyển và linh hoạt của văn hóa Mỹ thể hiện trên tất cả các mặt của nước Mỹ, tạo điều kiện cho nước Mỹ phát triển vững chắc và nhanh chóng. Một số lượng rất lớn các ấn phẩm văn hóa Mỹ thuộc các lĩnh vực khác cũng đã du nhập vào Việt Nam trong suốt mấy chục năm qua. Sách của các nhà khoa học, các chính trị gia, các tướng lĩnh tham gia chiến tranh xâm lược Việt Nam đều được dịch ra tiếng Việt và hàng chục vạn ấn phẩm nguyên bản bằng tiếng Anh đã được nhập và xuất bản ở Việt Nam. Đó là chưa kể hàng nghìn cuốn sách nghiên cứu về văn hóa Mỹ của các nước khác như Pháp, Nga, Nhật Bản, Hàn Quốc, Trung Quốc... được dịch ra tiếng Việt [14]. Điều này cho thấy sức ảnh hưởng của văn hoá Mỹ ở Việt Nam. Tìm hiểu tính năng động của văn hoá Mỹ sẽ giúp Việt Nam đưa ra những chính sách phù hợp trong quá trình xây dựng nền văn hoá tiên

tiến, đậm đà bản sắc dân tộc, thích ứng với xu hướng hội nhập hiện nay.

Tài liệu tham khảo

- [1] Lê Đình Cúc (2011), *Một số vấn đề văn hoá Mỹ từ sau chiến tranh thế giới thứ II*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.
- [2] Lê Đình Cúc (2014), *Một số vấn đề Tôn giáo Mỹ đương đại*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.
- [3] Ahnebrink (1961), *The Beginning of Nature in American, Fiction*, Russeland, New York.
- [4] Aldridge (1982), *Early American Literature*, Princeton University Press.
- [5] *American Government* (1994), United States, Information Agency.
- [6] *American Policy* (1999), United States, Information Agency.
- [7] *An Outline of American Economics* (1986), United States, Information Agency.
- [8] *An Outline of American Geography* (1964), United States, Information Agency.
- [9] *An Outline of American History* (1964), United States, Information Agency.
- [10] Berger, Peter L. (1997), *Four Faces of Global Culture*, Center for the National interest No 49.
- [11] <https://baomoi.com/10-quoc-gia-giau-nhat-the-gioi-nam-2017/c/24268754.epi>
- [12] <https://viettimes.vn/giao-su-ho-ngoc-dai-toi-thay-dau-xot-vi-khong-ai-nhin-thang-vao-su-that-236620.html>
- [13] https://vi.wikisource.org/wiki/Hi%E1%BA%B Fn_ph%C3%A1p_H%E1%BB%A3p_ch%C3%BAng_qu%E1%BB%91c_Hoa_K%E1%BB%B3
- [14] <http://vannghehainguyen.vn/2016/07/01/van-hoa-my-o-viet-nam-tiep-theo/>